

1 Uossa di üna vouta qualchosa!

2 *Elefants improviseschan scu musicistas e musicists da jazz, ghepards converseschan*
3 *tschüvlottand ün cun l'oter e peschs nu sun propi müts: Quist text preschainta, che cha la*
4 *bioacustica, la scienza chi s'occupa da la furmaziun da suns e tuns, so davart la lingua da las*
5 *bes-chas.*

6 Chi chi dominescha linguas estras augmainta sias schanzas da survivor. Il drongo africaun es
7 ün geni d'imiter las linguas dad otras bes-chas. Scha quist pasler ho fam, drouva el sieu talent
8 per survgnir nudritüra a cuost dad oters. Il tric es il seguaint: L'utschè imitescha precisamaing ils
9 clams d'alarm cha sias victimas drouvan per avertir üna a l'otra dad utschels da rapina, schacals
10 u hienas. Sch'üna bes-cha oda ün tel alarm imito, lascha ella cruder la preja e fügia. Uschè po
11 il drongo africaun clapper la nudritüra delizchusa. Il repertori da l'utschè cumpiglia var
12 tschinquaunta idioms esters. Pervi da sieu talent per linguas es el ün cleptoparasit brigliant.

13 Scha bes-chas converseschan üna cun l'otra, sch'ellas attiran ün partenari u sch'ellas
14 s'orienteschan cun agüd da suns, taidla üna duonna da maniera fich attenta: Angela Stöger. La
15 duonna da 40 ans da l'Universited da Vienna es bioacusticra. Observand la comunicaziun
16 d'elefants, l'es que reuschieu da scuvrir ün möd da prodür tuns auncha mê observo: ün güvlöz
17 a fich ota frequenza, pü ota cu il tschüvlöz dals püerchins da mer.

18 Daspö ans perscrutescha Stöger in zoos europeics ed illa savanna africauna. D'incuort es
19 cumparieu sieu cudesch interessant cun il titul: *Da müers chi chantinan ed elefants chi güvlan.*
20 Aint il cudesch nu raquinta ella be da sia lavur scu perscrutedra, dimpersè eir da las fuormas
21 cha bes-chas drouvan per lur comunicaziun. Scu ils umauns intuna la granda part dals mamifers
22 las cordas vocalas: giats miaulan, vachas mügian, tschiervs sbrügian. Per attrer femnas u per
23 scurranter rivals stricha il grigl da champagna masculin cun la structura gruoglia da l'ela dretta
24 vi da l'ur da l'ela schnestra.

25 Scu ils insects nun haun peschs neir üngünas cordas vocalas: Ill'Asia dal Südost «rögna» il
26 gurami nanin cun contraher ün muscul, uschè cha sia vschia da nuder vain missa in muvimaint
27 relaschand üna rumur sumgiainta a quella d'ün tof. Avaunt ans haun scienziedas e scienzios dal
28 Canada e da la Scozia rapporto d'aringas toffantas aint il Pacific: Cun schmacher our ajer da la
29 vschia da nuder tres il bögl aint il liber prodüjan ellas tuns pulsants chi düran fin och secundas e
30 chi cumpiglian ün spectrum da trais octavas. Main comunicativs sun members da la listessa
31 spezcha in oters mers: Els prodüjan tuns marcantamaing pü cuorts e sechs.

32 Tal ghepard ho Angela Stöger scuviert abiliteds sumgiaintas scu tal drongo africaun, però quel
33 ho otras strategias. Bainschi es il ghepard eir Abel da miauler scu ün giat, però suvenz
34 tschüvlotta el. Que fo el uschè bain cha perfin utschels al respuondan. Il ghepard fo adöver da
35 quista lingua estra per as proteger: El comunichescha cun oters members da la listessa spezcha
36 illa lingua d'utschels, per cha'l liun prievlus nu remarcha sia preschentscha.

37 La pü granda sensaziun ho Stöger scuviert in connex cun ils elefants: Ella descriva, cu cha
38 elefants drouvan lur ramplunöz scu ils umauns per discuorrer e chanter. Vibrand lur cordas
39 vocalas prodüjan els tuns bass per rester in contact ün cun l'oter ed eir per comunicher cun otras
40 gruppas. Ultra da que ho Stöger pudieu demusser cha'l trumbetter es individuel e cha las bes-
41 chas invaintan adüna darcho novs tuns, scu cha nus umauns creains ün'egna melodia cun
42 tschüvler. Elefants faun que, sch'els haun da spetter u sch'els nun haun güst da fer ünguotta.
43 Els stordschan lur tromba, la cumpriman e zoflan our ajer. Uschè prodüjan els taunt differents

44 tuns scu eir differentas successiuns da tuns, precis scu musicistas e musicists da jazz chi
45 improviseschan. «Que es püra occupaziun e nu serva a la comunicaziun», disch Stöger.
46 Ünsocura ho Stöger eir scuviert ils tuns ad ota frequenza dals elefants. Ils elefants serran üna
47 foura d'nes, tiran aint il fled da l'otra e prodüjan uschè quists güvlözs cun frequenzas fin 1800
48 hertz. Per üna bes-cha chi paisa püssas tonnas es que fich sorprendent. Iffaunts pitschens
49 radgiundschan be 440 hertz e püerchins da mer 1500 hertz. Per Stöger es que ün mussamaint
50 cha elefants schlargian lur spectrum da suns: «Els nüzzagian otras estructuras cu las cordas
51 vocalas.» Siand cha quistas frequenzas nu paun gnir prodüttas cun las cordas vocalas da desch
52 centimeters (las cordas vocalas dals umauns haun üna lungezza da duos centimeters), drouvan
53 els lur organ singuler per fer que: 40 000 muscels aint illa tromba procuran per ün'immensa
54 movibilitè (il corp umaun ho be 650 muscels). Eir elefants asiatics drouvan quista musculatura
55 filigrana, però in ün'otra maniera ed in otras situaziuns: Sch'els haun stress u sun aggressivs,
56 sumsumeschan els cun ils pizs da la tromba scu ch'ün trumbettist sumsumescha cun ils leivs.

57 Cur cha giats filan a frequenzas bassas, alura nu mettan els in muvimaint las cordas vocalas
58 cun ajer, dimpersè cun contraher muscels. Que explicha, perche cha lur «motorin» es in funcziun
59 taunt cun aspirer scu eir cun expirer. Las rumuors immens bassas e fermas dals coalas düraunt
60 il temp da copulaziun d'eiran lönch ün misteri. Aint il fratep haun scienziedas e scenzios da
61 l'Australia eruieu ch'els laschan vibrer lur tenda dal tschêlsur da la buocha. Que es üna tecnica
62 cha eir ils umauns domineschan. U dit oter: La chanzun d'amur dals coalas es ün ferm groflöz.

63 Zoologas e zoologs haun dafatta scuviert la comunicaziun prenatala: Cun suns da «umf, umf»
64 comunicheschan fetus da crocodils, cur ch'els as rechattan auncha aint in l'öv. Que augmainta
65 lur schanzas da survivor: Ils fradgliuns vegnan our da l'öv a medem temp e paun uschè gnir
66 survaglios meglder da la mamma.

67 Perscrutand la comunicaziun da las bes-chas, scuvrescha Angela Stöger sorprendentamaing
68 eir bgers trats umauns. Tenor il pregüdizi sajan femnas integredas da maniera pü activa illas
69 gruppas socielas ed hegian uschè eir da «discuorrer dapü». Ils mes-chels sajan pütost
70 individualists e perque «nu detta que taunt da dir». Precis que as muossa tar l'uors cun tromba
71 ed impustüt tals elefants: «Las femnas sun vaira baderlunzas!»

(tenor Urs Willmann, Die Zeit, 7 october 2021)